

บทที่ 4

การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จัดเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ทำการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ธุรกิจเอกชนที่เป็นผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทั้งที่เป็นบริษัทค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รวมถึงบริษัทผู้จำหน่ายปุ๋ยเคมีและสารกำจัดวัชพืช ผู้รวบรวมและร้านรับซื้อพืชไร่ในชุมชน ผู้ค้าส่งในท้องถิ่น ผู้รับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อการส่งออก ไชโลรับซื้อพืชไร่ในแต่ละท้องถิ่น บริษัทและโรงงานอาหารสัตว์ บริษัทผลิตปศุสัตว์ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง จนกระทั่งผู้นำเข้าและผู้ส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศ

ในอดีตไทยผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อการส่งออก เนื่องจากปริมาณความต้องการใช้ภายในประเทศมีน้อย ประมาณ 25-30% ของผลผลิตทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความต้องการใช้ในอุตสาหกรรมอาหารสัตว์เป็นหลัก จนกระทั่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ความต้องการใช้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่ออุตสาหกรรมอาหารสัตว์ในประเทศเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยมีปริมาณความต้องการมากกว่า 90% ของผลผลิตทั้งหมดในประเทศ จึงต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าไทยจะมีการส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อย่างต่อเนื่อง เฉลี่ย 0.020-1.573 ล้านตัน (ตารางภาคผนวกที่ 1) อย่างไรก็ตาม ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ส่งออกส่วนใหญ่เป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เกรดค่อนข้างต่ำ หรือเรียกว่าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไซโล ขณะที่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีคุณภาพดีกว่าจะถูกนำไปเป็นวัตถุดิบในโรงงานอาหารสัตว์ในประเทศ ซึ่งข้าวโพดเลี้ยงสัตว์คุณภาพดีในบางปีไม่เพียงพอต่อความต้องการของอุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ จึงต้องมีการนำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์นั้น เดิมรัฐไม่อนุญาตให้มีการนำเข้า เพื่อปกป้องราคาผลผลิตของเกษตรกรในประเทศ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 ที่เกิดภาวะฝนแล้ง ทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของประเทศ จึงอนุญาตให้มีการนำเข้า ปริมาณ 0.249 ล้านตัน คิดเป็นมูลค่า 955 ล้านบาท โดยการนำเข้าต้องเสียภาษีนำเข้า 6% และเสียค่าธรรมเนียมพิเศษในการนำเข้า (surchage) ตามอัตราที่คณะกรรมการนโยบายอาหารกำหนด

อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา สืบเนื่องจากที่ประเทศไทยมีภาวะผูกพันตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ส่งผลให้มีรัฐต้องยกเลิกมาตรการที่ไม่ใช่ภาษี คือ การยกเลิกการเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษการนำเข้า และต้องเปิดตลาดให้มีการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ในปริมาณที่ไม่น้อยกว่าปริมาณที่ผูกพันกับองค์การการค้าโลก (หน่วยธุรกิจเกษตร, 2541) ตัวอย่างเช่น จากข้อมูลของสมาคมผู้ผลิตอาหารสัตว์ไทย (2553) ระบุว่า ในบางปี เช่น ปี พ.ศ. 2544 และปี พ.ศ. 2545 กำหนดปริมาณนำเข้าในโควตา 0.034 ล้านตัน และ 0.054 ล้านตัน ตามลำดับ โดยต้องเสียภาษีนำเข้าในอัตรา 20% และสามารถนำเข้านอกโควตาได้อย่างเสรี โดยเสียภาษี

ในอัตรา 75.4% และ 73.8% ตามลำดับ บวกกับเสียค่าธรรมเนียมพิเศษ 180 บาทต่อตัน โดยให้นำเข้าในช่วงวันที่ 1 มีนาคม – 30 มิถุนายน พ.ศ. 2544 และช่วงเดียวกันในปี พ.ศ. 2545 แต่ไม่มีการนำเข้าในโควตา เนื่องจากปริมาณผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศมีเพียงพอต่อความต้องการ อนึ่ง ปริมาณการนำเข้าโพดเลี้ยงสัตว์ของไทยในแต่ละปี ขึ้นอยู่กับความสมดุลระหว่างปริมาณความต้องการใช้ภายในประเทศและปริมาณผลผลิตที่มีอยู่ในประเทศ

สำหรับสถานการณ์ตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยในปัจจุบัน ประกอบด้วย สถานการณ์การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศเปรียบเทียบกับพื้นที่ผลิตหลักและพื้นที่ต้นน้ำลำธารเป็นรายภาค ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์ผู้รับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ศึกษา และสถานการณ์การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของบริษัทผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่/ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจด้านการตลาดของบริษัทเอกชน

4.1 สถานการณ์การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ

สถานการณ์การตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทยนั้น พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบตลาดในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ ประกอบด้วย ผู้รวบรวม ร้านรับซื้อพีชไรในชุมชน ผู้ค้าส่งท้องถิ่น ไชโล/ผู้ส่งออก บริษัทผลิตอาหารสัตว์/โรงงานอาหารสัตว์ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง บริษัทผลิตปุ๋ยสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง

4.1.1 ประเภทตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

จากการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับประเภทตลาดในแหล่งผลิตที่สำคัญแต่ละภูมิภาค ทั้งที่เป็นพื้นที่ผลิตหลักและพื้นที่ต้นน้ำลำธารในปีเพาะปลูก 2552/53 นั้น พบว่า ประเภทตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1) ตลาดในแหล่งผลิต

ตลาดในแหล่งผลิต หมายถึง ตลาดในแต่ละท้องถิ่นในแหล่งผลิตข้าวโพด ซึ่งผู้ขายในตลาดแหล่งผลิตทั้งหมด คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่วนผู้ซื้อส่วนใหญ่ในปัจจุบัน คือ เกษตรกรรายใหญ่และพ่อค้าในชุมชนที่เรียกว่า “พ่อค้าผู้รวบรวมท้องถิ่น” ทั้งนี้ เกษตรกรรายใหญ่นั้น นอกจากเป็นผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์แล้ว ยังประกอบอาชีพซื้อขายรวบรวมผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในชุมชนของตนเองและชุมชนใกล้เคียงเพื่อนำไปขายต่อในตลาดขายส่งท้องถิ่น ไชโล โรงงานอาหารสัตว์ และสหกรณ์การเกษตรภายในจังหวัดของตนและจังหวัดใกล้เคียง ขึ้นอยู่กับส่วนต่างของราคาแต่ละแหล่งรับซื้อ

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รายย่อยในพื้นที่ศึกษาที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารเกือบทั้งหมดนิยมขายให้กับเกษตรกรรายใหญ่หรือผู้นำท้องถิ่น เนื่องจากสะดวกและลดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ซึ่งผู้รับซื้อที่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ นอกจากรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยแล้วยังให้บริการปัจจัยการผลิตทุกประเภท ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูข้าวโพด เป็นต้น โดยจำหน่ายในรูปแบบการให้เครดิตล่วงหน้า เมื่อเกษตรกรนำข้าวโพดมาจำหน่ายให้ ผู้รับซื้อจะหักหนี้สินที่

เกษตรกรค้างอยู่ และจ่ายเงินส่วนที่เหลือให้กับเกษตรกร ขณะที่พื้นที่ผลิตหลักนั้น เกษตรกรรายย่อย บางส่วนนิยมนำผลผลิตมาขายให้กับตลาดขายส่งในจังหวัดที่เป็นร้านค้าพืชไร่ที่มีไซโลด้วย โดยระบุเหตุผลว่าตลาดทางเลือกเหล่านี้ให้ราคาสูงกว่า

2) ตลาดขายส่งท้องถิ่น

ตลาดขายส่งท้องถิ่น หมายถึง ตลาดซื้อขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งจากเกษตรกรรายย่อยโดยตรงที่นำมาส่งขายให้ หรือรับซื้อจากเกษตรกรรายใหญ่หรือพ่อค้าท้องถิ่นที่รับซื้อและเป็นผู้รวบรวมผลผลิตจากชุมชนมาส่งขายให้ ส่วนมากตลาดแบบนี้เป็นศูนย์กลางของการซื้อขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของแต่ละจังหวัดหรือของภูมิภาค ซึ่งแหล่งรับซื้อเหล่านี้ คือ “ร้านรับซื้อพืชไร่ในจังหวัด” หรือ “พ่อค้าส่งท้องถิ่น” ซึ่งมีโรงงานอบข้าวโพด/ไซโลเป็นส่วนใหญ่ด้วย

จากการศึกษาภาคสนามทั้งพื้นที่ผลิตหลักและพื้นที่ต้นน้ำลำธารในพื้นที่ศึกษาทุกภูมิภาค พบว่า ปัจจุบันตลาดขายส่งท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคลดจำนวนลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเกษตรกรหันไปปลูกพืชอื่นโดยเฉพาะมันสำปะหลังและยางพาราทำให้ตลาดขายส่งท้องถิ่นเดิมในแต่ละจังหวัดต้องเลิกกิจการไปโดยปริยาย

นอกจากนี้ ปัจจุบันผู้รวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องรวบรวมผลผลิตมาขายข้ามจังหวัด ตัวอย่าง เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขนส่งจากจังหวัดเลย อุตรดิตถ์ และแถบจังหวัดเพชรบูรณ์ และลพบุรี เป็นต้น ซึ่งผู้รวบรวมนิยมรวบรวมผลผลิตมาจำหน่ายให้กับบริษัท ก.พาณิชย์ จำกัด ในจังหวัดนครราชสีมาซึ่งผู้รับซื้อแบบนี้นิยมทำธุรกิจส่งออกพืชไร่ด้วย

อนึ่ง ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น สหกรณ์การเกษตรในจังหวัดจัดเป็นตลาดขายส่งท้องถิ่นที่เป็นแหล่งรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีทั้งเกษตรกรรายย่อยและเกษตรกรรายใหญ่นำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาจำหน่าย เนื่องจากมีความมั่นใจในเรื่องของเกณฑ์การกำหนดราคาโดยเฉพาะการวัดความชื้นและการชั่งน้ำหนักที่ยุติธรรม

3) ตลาดปลายทาง

ตลาดปลายทาง หมายถึง ตลาดลำดับสุดท้ายที่ทำหน้าที่ในการรับซื้อ และรวบรวมผลผลิตทั้งจากพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น และพ่อค้าขายส่งท้องถิ่นที่เป็นร้านรับซื้อพืชไร่ที่มีไซโลแล้วนำผลผลิตที่รับซื้อมาปรับปรุงคุณภาพก่อนกระจายผลผลิตไปยังผู้ใช้ภายในประเทศและเพื่อส่งออก

ทั้งนี้ ตลาดปลายทางเหล่านี้ ได้แก่ ผู้ส่งออก (ไซโล) บริษัทอาหารสัตว์/โรงงานอาหารสัตว์ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง บริษัทผลิตปศุสัตว์ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง

นอกจากนี้ ในบางจังหวัดมีการจำหน่ายผ่านตัวแทนที่เรียกว่า “หยง” (broker) โดยหยงทำหน้าที่เป็นตัวกลางการซื้อขายระหว่างพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น และพ่อค้าขายส่งท้องถิ่นกับตลาดปลายทางทั้งด้านการต่อรองราคา การส่งมอบ ชั่งน้ำหนัก รวมถึงการต่อรองเรื่องคุณภาพกับผู้รับซื้อ ถ้าผู้รับซื้อไม่ยอมรับในเรื่องคุณภาพเมื่อส่งมอบแล้ว หยงต้องทำหน้าที่หาผู้รับซื้อรายใหม่เพื่อให้ขายได้และให้ผู้ขาย

ขาดทุนน้อยที่สุด เมื่อผู้ขายและตลาดปลายทางส่งมอบสินค้าแล้ว หอยจะทำหน้าที่เก็บเงินจากผู้ซื้อและโอนเงินให้กับผู้ขายด้วย โดยหอยจะรับค่าบริการจากผู้ขายในอัตราร้อยละ 0.5 ของมูลค่าผลผลิตที่ขายได้อันนี้ การซื้อขายในตลาดปลายทางโดยผ่านหอยในแต่ละภูมิภาคเริ่มมีน้อยลง เนื่องจากปัจจุบันผู้รวบรวมมีศักยภาพในการซื้อขายและต่อรองโดยตรงกับตลาดปลายทาง

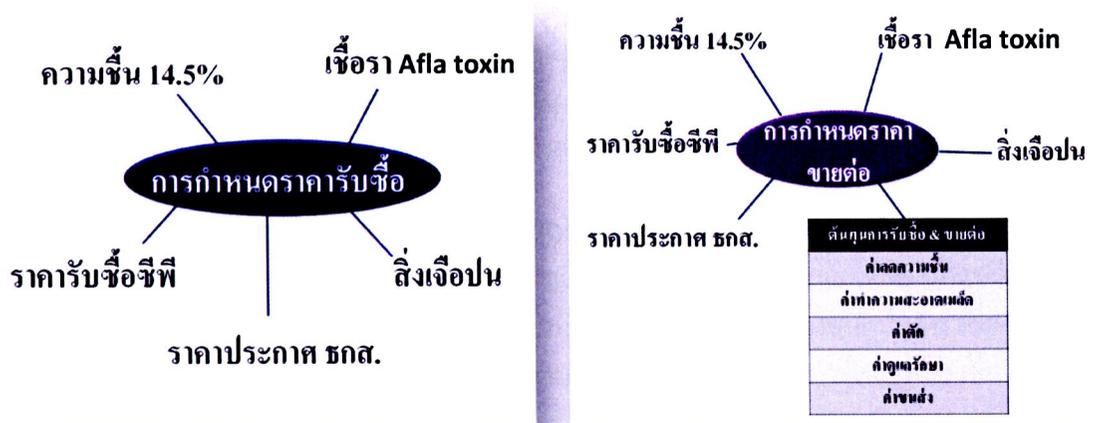
4.1.2 การกำหนดราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศ

โดยภาพรวมราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่จำหน่ายในประเทศนั้น พบว่า ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคมมีแนวโน้มราคาต่ำ เนื่องจากเป็นช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยวที่ผลผลิตออกสู่ตลาดมาก หลังจากนั้นราคาค่อยๆ สูงขึ้นเนื่องจากผลผลิตในตลาดเริ่มลดลงและคุณภาพเมล็ดดีขึ้น เนื่องจากความชื้นในเมล็ดน้อยลง จนกระทั่งถึงเดือนมิถุนายนของปีถัดไป ราคาจึงเริ่มลดลงอีก เนื่องจากผลผลิตฤดูกาลใหม่เริ่มออกสู่ตลาด

สำหรับการกำหนดราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรในอดีตนั้น ขึ้นอยู่กับราคาส่งออก เนื่องจากการผลิตในอดีตมีการส่งออกเป็นรายได้หลักอันดับสองรองจากข้าว ทั้งนี้ พ่อค้าคนกลางที่เป็นผู้รวบรวมผลผลิตในตลาดกลางที่เป็นตลาดขายส่งท้องถิ่น จะใช้ราคาของผู้ส่งออกรับซื้อแล้วหักค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการทำธุรกิจ เช่น ค่าขนส่ง ค่าแรงงาน ค่าตาก ค่าอบ และกำไรที่ต้องการ อันนี้ จะมีการตัดน้ำหนักเป็นค่าสูญเสียน้ำหนักโดยจะหักตาม % ความชื้นที่ 14.5%

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันผู้ส่งออกมีบทบาทในการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์น้อยลง แต่ยังมีบทบาทในการกำหนดราคาขายส่งที่กรุงเทพฯ เพราะเป็นผู้ทราบราคาส่งออกที่เป็นทั้งราคาในตลาดปัจจุบันและในตลาดซื้อขายล่วงหน้า ทั้งนี้ ผู้ส่งออกจะกำหนดราคาโดยใช้ราคาส่งออกเป็นตัวกำหนดราคาซื้อโดยหักค่าใช้จ่ายทางการตลาดที่เกิดขึ้น ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบมาตรฐานสินค้า ค่ารมยา ค่าอบ ค่าเก็บรักษา ค่าสูญเสียน้ำหนักในช่วงการเก็บรักษาและขนส่ง รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ซึ่งโดยทั่วไปค่าใช้จ่ายเหล่านี้ ประมาณ 12.5% ของราคาส่งออก (สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545)

ปัจจุบันโรงงานอาหารสัตว์เข้ามามีบทบาทในตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศมากขึ้น เนื่องจากโรงงานอาหารสัตว์มีความต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีคุณภาพสูงกว่า จึงรับซื้อในราคาสูงกว่าผู้ส่งออก ซึ่งจะต่างกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่ได้รับซื้อ รวมถึงการแข่งขันกันระหว่างโรงงานอาหารสัตว์กับผู้ส่งออก อันนี้ ทุกภูมิภาคนั้นได้ใช้ข้อกำหนด/ข้อประกาศต่างๆ เป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาซื้อและราคาขายต่อ ซึ่งประกอบด้วย 1) คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ คือ ความชื้นที่ 14.5% เชื้อรา (afla toxin) และสิ่งเจือปนเป็นเกณฑ์ในการรับซื้อ 2) ราคาซื้อของกรมการค้าภายในที่ ธกส. ประกาศเป็นรายวัน/รายสัปดาห์ และ 3) ราคาซื้อของบริษัท ซีพีฯ นอกจากนี้ ยังนำค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการรับซื้อ และ/หรือขายต่อมารวมพิจารณาในการกำหนดราคาอีกด้วย (ภาพที่ 4.1)

ภาพที่ 4.1 เกณฑ์การกำหนดราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศ

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2554)

4.1.3 การกำหนดราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ศึกษาที่เป็นแหล่งผลิตหลัก

1) จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาภาคสนาม พบว่า ผู้รับซื้อรายใหญ่ของจังหวัดนครราชสีมา คือ ร้านรับซื้อฟืชไร่ที่มีไซโลของตนเอง ในฐานะตลาดขายส่งท้องถิ่นซึ่งรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรรายย่อย และสหกรณ์การเกษตรปากช่อง ประมาณ 50% ของผลผลิตที่รับซื้อทั้งหมด ส่วนที่เหลือรับซื้อจากพ่อค้าซึ่งเป็นผู้รวบรวมระดับท้องถิ่น ซึ่งผู้รวบรวมระดับท้องถิ่นนั้นนอกจากเป็นผู้ที่รับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรรายย่อยแล้ว ยังเป็นผู้ปล่อยสินเชื่อในลักษณะของปัจจัยการผลิตให้กับเกษตรกร จึงเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์ทั้งส่วนต่างของราคาระหว่างการรับซื้อจากเกษตรกรรายย่อยกับราคาขายให้กับตลาดกลางในจังหวัด และยังได้ประโยชน์จากดอกเบี้ยที่ให้เครดิตด้านปัจจัยการผลิตกับเกษตรกรรายย่อยอีกด้วย

สำหรับการกำหนดราคาซื้อของร้านซื้อฟืชไร่ที่มีไซโลในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งรับซื้อรายใหญ่มากที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น นอกจากใช้เกณฑ์คุณภาพด้านความชื้นและสิ่งเจือปนเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาซื้อแล้ว มีการใช้ราคาของบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ซึ่งจัดว่าเป็นบริษัทที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการกำหนดราคาซื้อภายในประเทศเป็นเกณฑ์อ้างอิงในการรับซื้อ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ มีการใช้ราคาต่างประเทศ รวมถึงอุปสงค์ อุปทานทั้งในและต่างประเทศมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาซื้อเช่นกัน

ในปีเพาะปลูก 2552/2553 ที่ผ่านมา ร้านรับซื้อฟืชไร่ในจังหวัดนี้ รับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เกรดดีที่สด (เกรด A) ซึ่งมีความชื้นไม่เกิน 14.5% และไม่มีสิ่งเจือปน ในราคา 10.50 บาทต่อกิโลกรัม แล้วนำไปขายต่อให้เครือบริษัท เจริญโภคภัณฑ์ฯ ในราคา 10.70 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคา 0.20 บาทต่อกิโลกรัม

ส่วนเกษตรกรลงมาตามคุณภาพสินค้านั้น ร้านรับซื้อพีชไร้ซื้อจากเกษตรกร 8.00-9.00 บาทต่อกิโลกรัม แล้วนำไปขายต่อให้กับฟาร์มเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง 9.50 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคาประมาณ 1.00-1.50 บาทต่อกิโลกรัม และยังมีนำไปขายให้กับผู้นำข้าวโพดไปทำแปงราคา 10.70 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งมีส่วนต่างราคา 1.70-2.70 บาทต่อกิโลกรัม

เมื่อพิจารณาถึงราคาซื้อขายปัจจุบันเปรียบเทียบกับอดีตและอนาคตนั้น ร้านรับซื้อพีชไร้ที่มีไซโลระบุว่า ราคารับซื้อในปัจจุบันเปรียบเทียบกับ 5 ปีที่แล้ว ราคาเพิ่มขึ้น ประมาณ 30% เมื่อเปรียบเทียบกับ 10 ปีที่แล้ว ราคาเพิ่มขึ้นประมาณ 100% และในอนาคตราคาต้องถีบตัวสูงขึ้นแน่นอน เนื่องจากเหตุผลหลายประการ ได้แก่ ภาวะเงินเฟ้อ ต้นทุนการผลิตประเภทปุ๋ยเคมีและยากำจัดวัชพืชสูงขึ้น 2-3 เท่าตัว จากราคาน้ำมันที่สูงขึ้น และค่าแรงงานสูงขึ้นประมาณ 50% เช่นกัน นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนไปปลูกมันสำปะหลังและยางพารา ทำให้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ขาดแคลนราคาจึงสูงขึ้น จนกระทั่งมีผลทำให้ร้านรับซื้อพีชไร้หลายจังหวัดต้องเลิกกิจการลง อนึ่ง ในปีเพาะปลูก 25547/2548 ซึ่งรัฐอนุมัติให้ อคส. และ ธกส. รับจำนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรโดยตรง ส่งผลให้ราคารับซื้อจากเกษตรกรสูงขึ้นด้วย ประมาณ 1.00-1.50 บาทต่อกิโลกรัม

สำหรับต้นทุนในการรับซื้อและนำไปขายต่อที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย ค่าลดความชื้น ค่าทำความสะอาด เมล็ด ค่าตัด ค่าขนส่ง และค่าดูแลรักษาก่อนจำหน่าย เฉลี่ย 0.60-0.70 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งการกำหนดราคาขายต่ออนั้น ขึ้นอยู่กับเครือข่าย เจรญุโภคภัณฑ์ฯ เพียงฝ่ายเดียว

ปัญหาที่พบมากในการรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของร้านรับซื้อพีชไร้ที่นี้ คือ ช่วงต้นฤดู (เดือนมิถุนายน-กันยายน) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่พ่อค้าท้องถิ่นรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรรายย่อยมาจำหน่ายให้กับร้านรับซื้อพีชไร้ซึ่งมีไซโลในการอบด้วยกำลังผลิต ไม่เกินวันละ 1,500 ตัน แต่บางครั้งช่วงดังกล่าวต้องรับซื้อถึงวันละ 2,000 ตัน ทำให้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์รับซื้อมาไว้ที่โรงงานมีปัญหาเชื้อรา และเนื่องจากปริมาณผลผลิตล้นตลาด (ช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายน) จึงถูกผู้รับซื้อต่อที่เป็นโรงงานอาหารสัตว์/ผู้ส่งออกอาหารสัตว์กดราคา โดยกำหนดมาตรฐานการรับซื้อสูงกว่าเดิม เช่น จากเกรด A → A⁺⁺ → A⁺⁺⁺ เป็นต้น และในบางครั้ง นอกจากผู้รับซื้อต่อ นำความชื้นและสิ่งเจือปนมาเป็นเกณฑ์การรับซื้อ ซึ่งเป็นมาตรฐานปกติในการรับซื้อมาใช้ ยังมีการเพิ่มมาตรฐานด้านสีเมล็ดเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคาเพิ่มเติม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบปัญหาของการที่รถขนส่งจากไซโลต้องรอคิวเข้าสู่โรงงานอาหารสัตว์ทำให้ผลผลิตที่ขนส่งเสียหาย

ส่วนสหกรณ์การเกษตรปากช่อง จำกัด ซึ่งจัดเป็นแหล่งซื้อที่สำคัญของเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง เช่น ลพบุรี และชัยภูมิ เป็นต้น ซึ่งสหกรณ์ฯ ไม่มีไซโลและไม่มี การอบ โดยรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งหมดจากเกษตรกรรายย่อยทั่วไปและเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งสมาชิกสหกรณ์ มีจำนวน 2,500 คน สำหรับเกณฑ์ในการรับซื้อ คือ เรื่องของคุณภาพด้านความชื้นและสิ่งเจือปน รวมถึงการอ้างอิงราคากลางของกรมการค้าภายในที่เป็นราคาประกาศของ ธกส. เป็นรายสัปดาห์ และการอ้างอิงราคาขายต่อให้ไซโลในจังหวัด หลังจากนั้นได้นำไปขายต่อให้ไซโลในจังหวัด ซึ่งต้นทุนในการรับซื้อและขายต่อ คือ ค่าค่านงานในการโยกข้าวโพดลงจากรถ ค่ารถตัด ค่ารถเฉลี่ย และค่าน้ำมันรถ นอกจากนี้ ช่วงผลผลิตล้นตลาด เมื่อสหกรณ์นำเมล็ดไปตาก เมล็ดจะแตกเสียหาย ประมาณ 10-20% ทำให้น้ำหนักลดลงประมาณ 10% จัดเป็นต้นทุนทางอ้อมในการรับซื้อ

ในปีเพาะปลูก 2552/2553 สหกรณ์ฯ รับซื้อผลผลิตที่ได้มาตรฐานดีที่สุดในราคา 9.00 บาทต่อกิโลกรัม แล้วนำไปขายต่อให้ไซโลในจังหวัด โดยจะต่อรองราคาที่เป็นราคาขึ้น-ลงและยืนยันราคา 9.10 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคา 0.10 บาทต่อกิโลกรัม ทั้งนี้ ทางสหกรณ์ฯ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า โดยภาพรวมเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์นิยมนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มาจำหน่ายให้กับสหกรณ์ เนื่องจากปลายปีเกษตรกรผู้เป็นสมาชิกได้รับเงินปันผลคืน 0.05% ต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณข้าวโพดที่จำหน่ายให้กับสหกรณ์

นอกจากนี้ เกษตรกรรายย่อยทั่วไปนิยมนำมาจำหน่ายให้กับสหกรณ์ฯ โดยตรง เนื่องจากขอค่าบริการและมั่นใจในความซื่อสัตย์ของการชั่งน้ำหนักที่ไม่เอาเปรียบเกษตรกร โดยสหกรณ์ฯ มั่นใจว่าราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่รับซื้อและจำหน่ายในอนาคตต้องสูงขึ้นแน่นอน เนื่องจากเกษตรกรลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และเกษตรกรบางส่วนขายที่ทำกินให้กับคนกรุงเทพฯ ที่นำพื้นที่ปลูกไปสร้างบ้านจัดสรร

สำหรับผู้รับซื้อในจังหวัดนครราชสีมาที่เป็นเกษตรกรรายใหญ่และอยู่ในฐานะของพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่นนั้น รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรทั่วไป 100% (ซึ่งประมาณ 60% เป็นลูกหนี้ด้านปัจจัยการผลิตของผู้รับซื้อ) ส่วนเกณฑ์การขายต่อ ยึดส่วนต่างราคา 0.10 บาทต่อกิโลกรัมของการนำไปขายต่อในปีเพาะปลูก 2552/2553 ผู้รวบรวมในท้องถิ่นรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เข้าเกณฑ์มาตรฐานด้านความชื้นและสิ่งเจือปน ในราคา 9.40 บาทต่อกิโลกรัม เมื่อนำไปขายต่อให้กับพ่อค้าส่งในท้องถิ่นที่เป็นร้านรับซื้อพืชไร่ที่มีไซโล จะให้ทางผู้รับซื้อต่อนำรถมาขนส่งเอง โดยหักค่าใช้จ่าย 1-2% ของราคาขายทั้งหมด บางครั้งผู้รวบรวมในท้องถิ่นนำไปขายส่งให้โรงงานอาหารสัตว์อย่างเดียว โดยเกิดค่าใช้จ่ายที่คิดจากฐานค่าใช้จ่ายทั้งหมด ประมาณ 0.10 บาทต่อกิโลกรัม แบ่งเป็น ค่าชั่ง 20% ค่ารถตัก 60% และค่าตรวจคุณภาพที่เป็นค่าเครื่องวัดความชื้น ซึ่งต้องจ่ายให้โรงงานอาหารสัตว์ผู้รับซื้อ 20% และยังมีค่าใช้จ่ายทางอ้อม คือ ค่าดอกเบียของธนาคาร 1-2% ต่อเดือน เนื่องจากผู้รับซื้อต่อจ่ายเป็นเช็คล่วงหน้า

สำหรับปัญหาที่พบเสมอ คือ ในการรับซื้อช่วงผลผลิตล้นตลาด มักมีข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีความชื้นสูงที่ไม่ได้มาตรฐานของผู้รับซื้อต่อมาขายให้เป็นจำนวนมาก ส่วนการขายต่อพบปัญหา ความไม่มั่นใจในเรื่องของมาตรฐานของเครื่องวัดความชื้นและเครื่องชั่งน้ำหนักจากผู้รับซื้อต่อ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานมาตรฐานเข้ามาควบคุมดูแลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้ขายต่อ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ขายต่อที่เป็นเกษตรกรรายย่อย และเกษตรกรผู้รวบรวมในตลาดท้องถิ่น

2) จังหวัดตาก

จากการศึกษาภาคสนาม พบว่า แหล่งรับซื้อที่เป็นร้านรับซื้อพืชไร่ในท้องถิ่น ในฐานะของตลาดขายส่งในท้องถิ่น และมีไซโลเป็นของตนเอง รับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรทั่วไป 50% ของผลผลิตทั้งหมดที่รับซื้อ และจากพ่อค้าผู้รวบรวมระดับท้องถิ่น 50% เช่นกัน คล้ายกับของจังหวัดนครราชสีมา โดยที่เกณฑ์การรับซื้อยึดคุณภาพด้านความชื้น เมล็ดไม่แตก และการปนเปื้อนของเชื้อราสำหรับปีเพาะปลูก 2552/2553 ที่ผ่านมา รับซื้อเกรดดีที่สุดในราคา 8.80-9.20 บาท ขึ้นอยู่กับคุณภาพ ส่วนการขายต่อมีส่วนต่างราคา 0.10 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งแหล่งรับซื้อต่อจะให้ราคาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้าวโพดที่จำหน่าย เช่น บริษัท ซีพีฯ และบริษัท ป.เจริญ จำกัด รับซื้อต่อในราคา 9.20-9.30 บาทต่อ

กิโลกรัม ขณะที่ บริษัท เบทาโกร จำกัด รับผิดชอบในราคา 8.90 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนฟาร์มเลี้ยงสัตว์ขนาดใหญ่ในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียงรับผิดชอบในราคา 9.00-9.10 บาทต่อกิโลกรัม

ทั้งนี้ ร้านรับซื้อฟืชไร่ที่มีไซโลในจังหวัดตากจะรับซื้อเพื่อขายต่อไม่เกิน 3 เดือน เนื่องจากหากเกินเวลาดังกล่าว มักพบปัญหาเมล็ดพันธุ์เสื่อมคุณภาพ เช่น สีเมล็ดเปลี่ยน มีเชื้อรา พบปัญหาหมอดเจาะเมล็ดและน้ำหนักรด อนึ่ง ในการต่อรองราคากับผู้ซื้อต่อในปัจจุบันนั้น ผู้ขายซึ่งเป็นร้านรับซื้อฟืชไร่ในท้องถิ่นและมีไซโลในฐานะตลาดขายส่งในท้องถิ่นเริ่มใช้ราคาต่างประเทศมาเป็นเกณฑ์ในการต่อรองราคากับผู้รับซื้อต่อที่เป็นโรงงานอาหารสัตว์/บริษัทส่งออก

ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดข้อมูลข่าวสารด้านราคา ทำให้ถูกบริษัทผู้รับซื้อกดราคา และถูกอ้างเกณฑ์เพิ่มเติมในการกดราคา เช่น ปีเพาะปลูก 2551 กรณีการระบาดของไข้หวัดนก ทำให้ผู้รับซื้อต่ออ้างเป็นเกณฑ์ในการกดราคา นอกจากนี้ การที่ทางผู้รับซื้อต่อมีจำนวนจำกัดโดยเฉพาะโรงงานอาหารสัตว์/ผู้ส่งออกที่เป็นของบริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ฯ เกือบทั้งหมด จึงทำให้กลุ่มบริษัทดังกล่าวเป็นผู้กำหนดราคาซื้อต่อในประเทศ หรืออาจกล่าวได้ว่า ราคาซื้อต่อก่อนส่งจำหน่ายเข้าโรงงานอาหารสัตว์ส่งออกเป็นราคาที่ถูกกำหนดโดยบริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ฯ เป็นหลัก ซึ่งบทบาทภาครัฐ เช่น เกณฑ์ราคาของกรมการค้าภายใน และ ธกส. ไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงราคาซื้อต่อ

สำหรับแหล่งรับซื้อที่เป็นเกษตรกรรายใหญ่/ผู้รวบรวมผลผลิตในท้องถิ่น รับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรรายย่อย 100% โดยรับซื้อจากเกณฑ์ตามคุณภาพเช่นกัน ส่วนราคาซื้อใช้สอบถามจากพ่อค้าขายส่งในตลาดท้องถิ่น และร้านรับซื้อฟืชไร่ในท้องถิ่นที่มีไซโลเป็นเกณฑ์อ้างอิง ส่วนการขายต่อคิดเป็นส่วนเกรตรองลงมา ราคา 7.00 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งต้นทุนที่เกิดขึ้นจากต้นทุนทั้งหมดก่อนขายต่อ คือ ค่าแรงงานที่ใช้ไถยก เกลี่ย และขนส่ง 50% ค่ารถขนส่งและค่าน้ำมันรถบรรทุกของตนเอง มีจำนวนเท่ากัน คือ 20% และค่าดูแลรักษาก่อนขายต่อ 10% ตามลำดับ ส่วนปัญหาที่พบมากที่สุดในการขายต่อของผู้รวบรวมผลผลิตในท้องถิ่นที่พบ คือ การถูกกดราคาจากเจ้าของไซโลที่เป็นพ่อค้าขายส่งในท้องถิ่น โดยเฉพาะการอ้างการปนเปื้อนของเชื้อรา

3) จังหวัดลพบุรี

ในปีเพาะปลูก 2552/53 ผู้ค้าท้องถิ่นรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เกรดดีที่สุดจากเกษตรกร ตามเกณฑ์คุณภาพและอ้างอิงเกณฑ์ผู้รับซื้อที่เป็นผู้รับซื้อรายใหญ่ในท้องถิ่น ในราคา 8.80-8.90 บาทต่อกิโลกรัม เมื่อนำไปขายต่อให้กับผู้ค้าท้องถิ่น ซึ่งเป็นร้านรับซื้อในท้องถิ่นที่มีไซโล ขายต่อได้ในราคา 9.00 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคา 0.10-0.20 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งผู้ค้าท้องถิ่นรับซื้อนำไปขายต่อให้กับโรงงานอาหารสัตว์ ในราคา 9.20 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคา 0.10-0.20 บาทต่อกิโลกรัมเช่นกัน

ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ออกสู่ตลาดมีน้อยลงมาก เนื่องจากเกษตรกรเปลี่ยนไปปลูกมันสำปะหลังเกือบทั้งหมด ทำให้โรงงานอาหารสัตว์ของจังหวัดลพบุรีและสระบุรี ต้องแสวงหาแหล่งซื้อจากภาคอื่นและนำเข้าบางส่วนจากประเทศเพื่อนบ้าน

4.1.4 การกำหนดราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ศึกษาที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร

1) จังหวัดเลย: กรณีผู้รับซื้อต้นทางเป็นพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น

ในปีเพาะปลูก 2552/53 นั้น การรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดเลยจากเกษตรกรทั่วไป ใช้เกณฑ์คุณภาพเช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ และใช้ราคาผู้รับซื้อที่เป็นร้านพีชไรในจังหวัดที่มีไซโลเป็นเกณฑ์อ้างอิงด้วย โดยราคาผู้รับซื้อซึ่งเป็นผู้รวบรวมในท้องถิ่นซื้อจากเกษตรกรรายย่อย ราคา 8.00 บาทต่อกิโลกรัมและจำหน่ายให้กับผู้ค้าส่งในท้องถิ่น/ร้านพีชไรในจังหวัดที่มีไซโล ราคา 9.00 บาทต่อกิโลกรัม ขณะที่ข้าวโพดเกรดตรงลงมา รับซื้อจากเกษตรกรทั่วไปในราคา 7.00 บาทต่อกิโลกรัม และจำหน่ายต่อในราคา 8.00 บาทต่อกิโลกรัม คือ มีส่วนต่างราคา 1.00 บาทต่อกิโลกรัม

ปัญหาที่ผู้รวบรวมในท้องถิ่นพบเป็นประจำ คือ ถูกกดราคาจากผู้ซื้อต่อประมาณ 50% ของผลผลิตที่จำหน่าย เนื่องจากคุณภาพข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ต้นน้ำลำธารเกือบทั้งหมดเป็นของชาวเขาเผ่าต่างๆที่มีคุณภาพต่ำ มีความชื้นมาก เมล็ดสีไม่สวย และมีเชื้อราปะปน

2) จังหวัดเชียงราย: กรณีผู้รับซื้อต่อเป็นผู้ค้าส่งในท้องถิ่นที่มีไซโล

ในปีเพาะปลูก 2552/53 ผู้ค้าส่งในท้องถิ่นที่เป็นร้านพีชไรในจังหวัดรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรทั่วไป 80% และซื้อต่อจากพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่นและร้านรับซื้อพีชไรในชุมชน มีจำนวน 10% เท่ากัน ทั้งนี้ ราคาซื้อผลผลิตที่ได้เกณฑ์มาตรฐานที่สุด ราคา 9.60 บาทต่อกิโลกรัม เมื่อนำไปขายต่อให้กับโรงงานอาหารสัตว์ ขายในราคา 9.70 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคา 0.10 บาทต่อกิโลกรัม

ปัญหาที่ทางผู้รับซื้อที่เป็นร้านพีชไรในจังหวัดที่มีไซโลพบมากที่สุด คือ คุณภาพข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ซื้อจากเกษตรกรต่ำมาก โดยเฉพาะมีเชื้อราปะปน เมล็ดแตกหัก และเมล็ดสีไม่สวย ซึ่งทางไซโลได้พยายามแก้ไขปัญหานี้โดยนำเมล็ดพันธุ์ที่ไม่ใช่เมล็ดพันธุ์ปลอมปนมาจำหน่ายให้กับเกษตรกรผู้ผลิตโดยตรง ยกเว้น เกษตรกรที่เป็นคนภูเขายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ดังนั้น ผลผลิตที่ทางไซโลนำไปจำหน่ายต่อ จึงมีคุณภาพไม่เข้าเกณฑ์ของโรงงานอาหารสัตว์/ผู้ส่งออกจึงถูกกดราคา

3) จังหวัดกาญจนบุรี: กรณีผู้รับซื้อต้นทางเป็นเกษตรกรรายใหญ่ในท้องถิ่น

ในปีเพาะปลูก 2552/53 ผู้รับซื้อต้นทางที่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ในท้องถิ่นรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เกณฑ์ที่ดีที่สุดจากเกษตรกรรายย่อยตามเกณฑ์คุณภาพและอ้างอิงราคาของผู้รับซื้อที่เป็นผู้รับซื้อรายใหญ่ในท้องถิ่น โดยรับซื้อราคา 8.10 บาทต่อกิโลกรัม จากนั้นนำไปขายต่อให้กับผู้รับซื้อหรือพ่อค้าผู้รวบรวมรายใหญ่ในจังหวัด ในราคา 8.60-8.70 บาทต่อกิโลกรัม มีส่วนต่างราคา 0.50-0.60 บาทต่อกิโลกรัม

ปัญหาที่พบมากที่สุดในการรับซื้อ คือ เกษตรกรรายย่อยที่เป็นลูกหนี้ย้นำไปขายให้รายอื่นที่ให้ราคาดีกว่า และขาดแคลนผลผลิตให้กับผู้รับซื้อต่อ เนื่องจากจังหวัดกาญจนบุรีประสบภาวะฝนแล้งเป็นประจำ

นอกจากนี้ ยังถูกกดราคา เนื่องจากคุณภาพผลผลิตที่รับซื้อจากเกษตรกรมีความเป็ยกชั้น เชื้อราปนเปื้อน และเมล็ดไม่สวย

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ศึกษาที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร มีคุณภาพผลผลิตที่ค่อนข้างต่ำ และไม่ได้เกณฑ์มาตรฐานของโรงงานอาหารสัตว์/ผู้ส่งออก โดยเฉพาะเมล็ดปนเปื้อนเชื้อรา สีเมล็ดไม่สวย และมีสิ่งเจือปนมาก เนื่องจากการขาดความรู้ และเกษตรกรขาดการตระหนักถึงความสำคัญของคุณภาพผลผลิต ซึ่งส่งผลต่อราคาที่ได้รับของเกษตรกรรายย่อยโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภูเขา

ตารางที่ 4.1 ตัวอย่างการกำหนดราคาซื้อขายต่อในพื้นที่ผลิตหลัก : จังหวัดนครราชสีมา
ปีเพาะปลูก 2552/53

ประเภทผู้รับซื้อ	ราคาซื้อขาย	ราคาขายต่อ (บาทต่อกิโลกรัม)	ส่วนต่างราคา (บาทต่อกิโลกรัม)	การเปลี่ยนแปลง ราคา
ร้านรับซื้อพืชไร่นา จังหวัด	เกรด A 10.50 (จากผู้รวบรวมใน ท้องถิ่น/ เกษตรกรราย ใหญ่)	10.70 (เครื่องซีพี)	0.20	• ปัจจุบัน & 5 ปี ที่ผ่านมา ↑ 30%
	เกรดรอง 8.00-9.00 (จากผู้รวบรวมใน ท้องถิ่น)	• 9.50 (ฟาร์มเลี้ยงสัตว์) • 10.70 (รง.ทำแปง)	• 1.00-1.50 • 1.70-2.70	• ปัจจุบัน & 10 ปีที่ผ่านมา ↑ 100%
สหกรณ์การเกษตร	เกรด A 9.00 (จากเกษตรกร รายย่อย)	• 9.10 (ไซโลในจังหวัด)	• 0.10	• ปัจจุบัน & 10 ปีที่ผ่านมา ↑ 100%
• ผู้รวบรวมในท้องถิ่น • เกษตรกรรายใหญ่	เกรด A 9.40 (จากเกษตรกร รายย่อย)	• 9.50 (รง.อาหารสัตว์)	• 0.10 หรือ 1-2% - ค่าซัง 20% - ค่ารถตัก 60% - ค่าตรวจ ความชื้น 20% ให้โรงงาน - ค่าดอกเบี้ย ธนาคาร 1-2% ต่อเดือน	

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2554)

ตารางที่ 4.2 ตัวอย่างการกำหนดราคาซื้อ-ขายต่อในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร : จังหวัดเชียงราย เลย
และกาญจนบุรี ปีเพาะปลูก 2552/53

ประเภทผู้รับซื้อ	ราคาขายต่อ (บาทต่อกิโลกรัม)	ส่วนต่างราคา (บาทต่อกิโลกรัม)	ส่วนต่างราคา
ร้านรับซื้อพีชไรในจังหวัด (เชียงราย)	เกรดดีที่สุด 9.60 (จาก เกษตรกรรายย่อย/รายใหญ่/ ผู้รวบรวม)	• 9.70 (รง.อาหารสัตว์)	• 0.10
พ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น (เลย)	เกรดดีที่สุด 8.00 (จากเกษตรกรรายย่อย)	• 9.00 (ร้านรับซื้อพีชไรใน จังหวัด) 8.00	• 1.00
	เกรดรอง 7.00	• 8.00	• 1.00
เกษตรกรรายใหญ่ (กาญจนบุรี)	เกรดดีที่สุด 8.10	• 8.60-8.70 (ร้านรับซื้อพีชไรใน จังหวัด)	• 0.50-0.60

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2554)

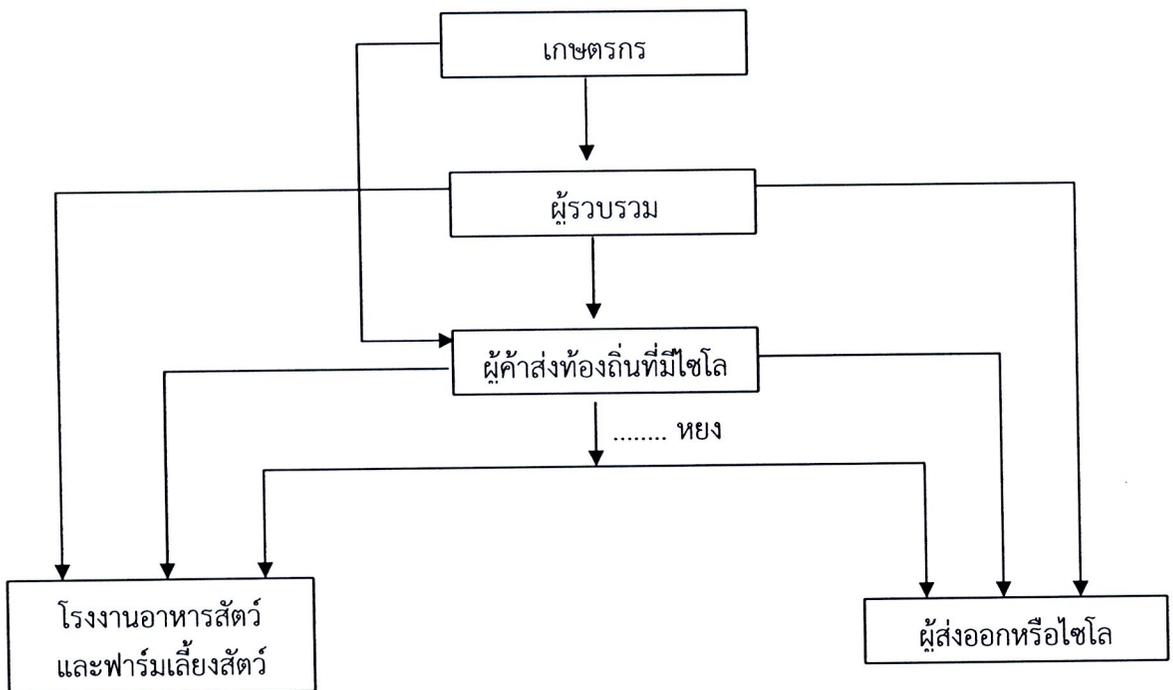
4.1.5 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศ

จากการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิขั้นต้นของจำเนียร บุญมา และคณะ (2523) และหน่วยธุรกิจ
เกษตร (2541) พบว่า วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศโดยภาพรวมแต่ละแหล่งผลิตที่สำคัญของ
ประเทศนั้น การกระจายผลผลิตจากเกษตรกรผู้ปลูกจนถึงตลาดปลายทาง (ภาพที่ 4.2)

จากการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับวิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากแหล่งผลิตที่สำคัญของ
ประเทศนั้น พบว่า เกษตรกรรายย่อยเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วมักนิยมจำหน่ายให้กับเกษตรกรรายใหญ่ใน
ท้องถิ่นและ/หรือพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ให้เครดิตด้านปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกร
รายย่อย จากนั้นผู้รวบรวมนดังกล่าวอาจขายต่อให้ผู้รวบรวมรายใหญ่ในท้องถิ่น หรืออาจรวบรวมขายให้
ผู้ค้าส่งท้องถิ่น ซึ่งพ่อค้าส่งท้องถิ่นในจังหวัดเกือบทุกจังหวัดมีไซโลที่ใช้ออกก่อนส่งขายให้กับตลาด
ปลายทาง ประกอบด้วย โรงงานอาหารสัตว์ ผู้ส่งออกอาหารสัตว์ ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ และบริษัทผลิตปศุสัตว์
เป็นต้น

อนึ่ง ผู้ส่งออก โรงงานอาหารสัตว์ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเป็นตลาดปลายทางนั้น เป็นผู้รับซื้อผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งจากพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น ผู้ค้าส่งท้องถิ่น ร้านรับซื้อพืชไร่ในจังหวัด (ที่มีไซโล) โดยการกำหนดราคาซื้อขายทำเป็นรายวันให้แก่ตัวแทนและผู้รวบรวม ทั้งนี้ ราคาที่โรงงานอาหารสัตว์และฟาร์มเลี้ยงสัตว์รับซื้อจะสูงกว่าราคาที่ผู้ส่งออกรับซื้อ เนื่องจากต้องการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีคุณภาพสูงสำหรับการปศุสัตว์ อย่างไรก็ตาม ผู้ค้าส่งท้องถิ่นในพื้นที่ผลิตหลักทุกภูมิภาค ระบุว่า ราคาขายต่อในประเทศจากผู้รวบรวมระดับขายส่งถึงตลาดปลายทาง แม้ว่าจะใช้เกณฑ์คุณภาพด้านความชื้น เชื้อรา สิ่งเจือปน และราคาตลาดต่างประเทศ แต่ผู้รับซื้อต่อยังเพิ่มเติมเกณฑ์อื่นๆ ในการกำหนดราคา เช่น สี เมล็ด เป็นต้น

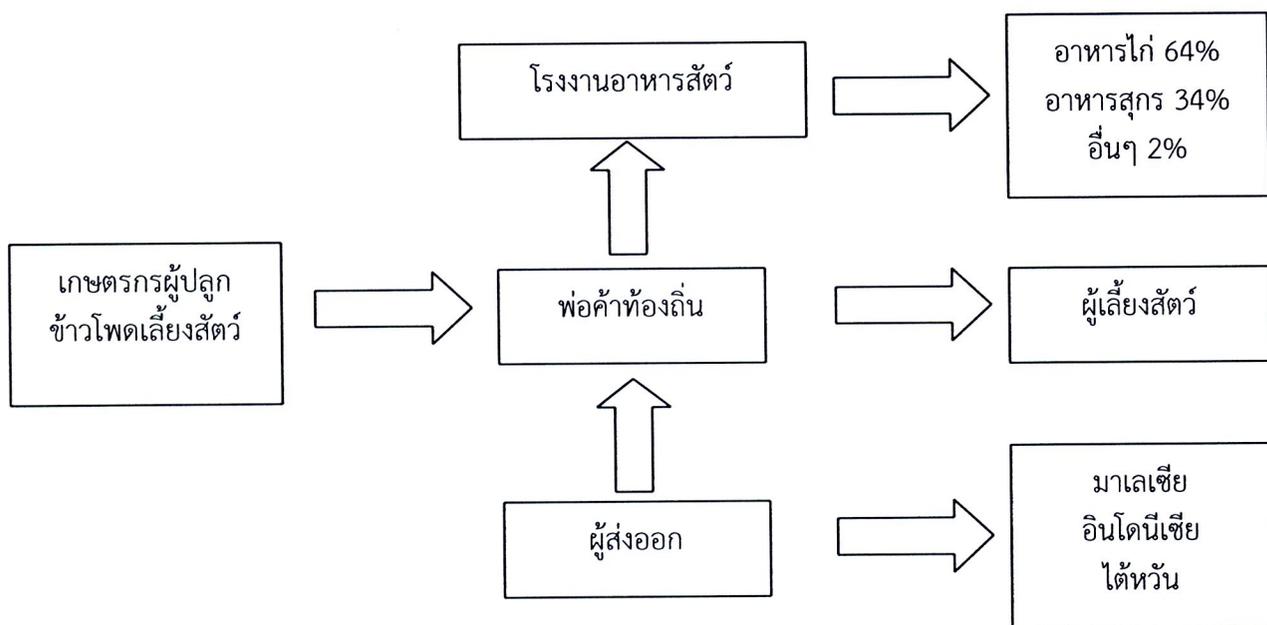
สำหรับวิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ภายในประเทศและส่งออกนั้น พบว่า โดยภาพรวม โรงงานอาหารสัตว์นำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไปผลิตเป็นอาหารไก่ 64% อาหารสุกร 34% ส่วนที่เหลือเป็นส่วนน้อย 2% เป็นอาหารสัตว์น้ำ สำหรับพ่อค้าท้องถิ่นที่ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรผู้ปลูกบางส่วน นำผลผลิตไปจำหน่ายให้กับผู้เลี้ยงสัตว์ภายในประเทศ ส่วนผู้ส่งออกในปัจจุบันนิยมส่งข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในรูปอาหารสัตว์ไปจำหน่ายยังประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และไต้หวัน เป็นต้น (ภาพที่ 4.3)

ภาพที่ 4.2 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในแหล่งผลิตของไทย

หมายเหตุ: ในอดีตมี “หยง” ซึ่งเป็นตัวกลางที่มีอิทธิพลในการซื้อขายระหว่างผู้รวบรวมในท้องถิ่นกับผู้ส่งออก/ไซโล ปัจจุบันจากการศึกษาภาคสนาม (2554) พบว่า การซื้อขายในตลาดปลายทางโดยผ่านหยงในแต่ละภูมิภาคมีน้อยมาก เนื่องจาก ผู้รับซื้อและผู้ขายสู่ตลาดปลายทางมีศักยภาพในการดำเนินธุรกิจนี้ด้วยตนเองโดยไม่ผ่านตัวกลาง

ที่มา: ดัดแปลงจากจำเนียร บุญมา และคณะ (2523) และหน่วยวิจัยธุรกิจเกษตร (2541)

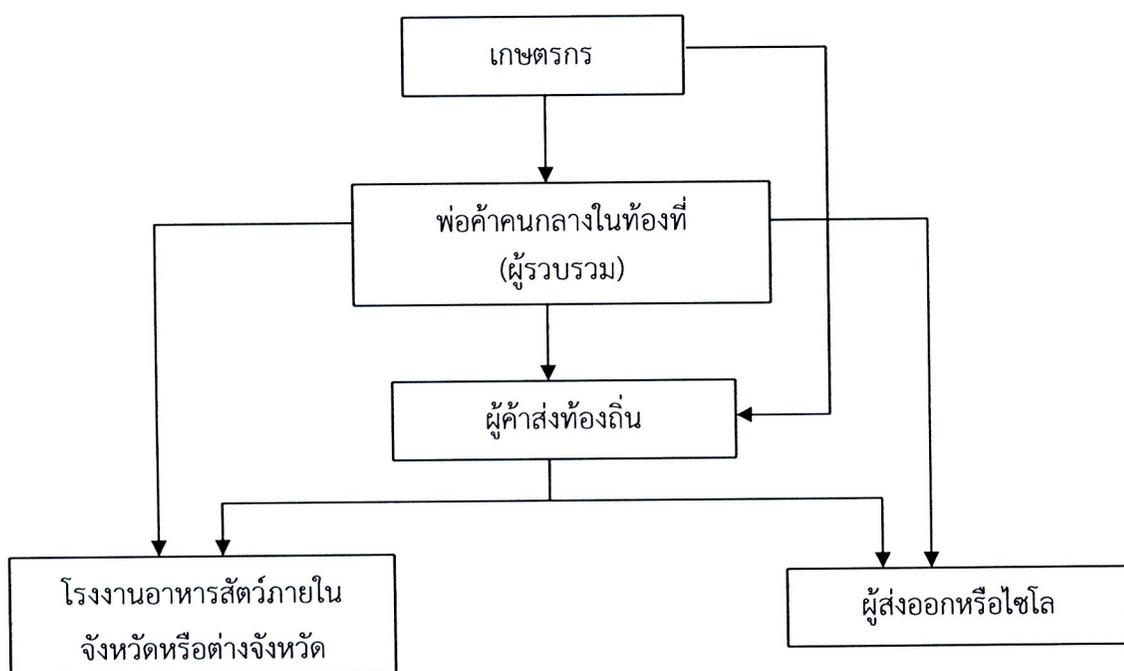

ภาพที่ 4.3 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ภายในประเทศและส่งออก
ที่มา: กระทรวงพาณิชย์ (2554)

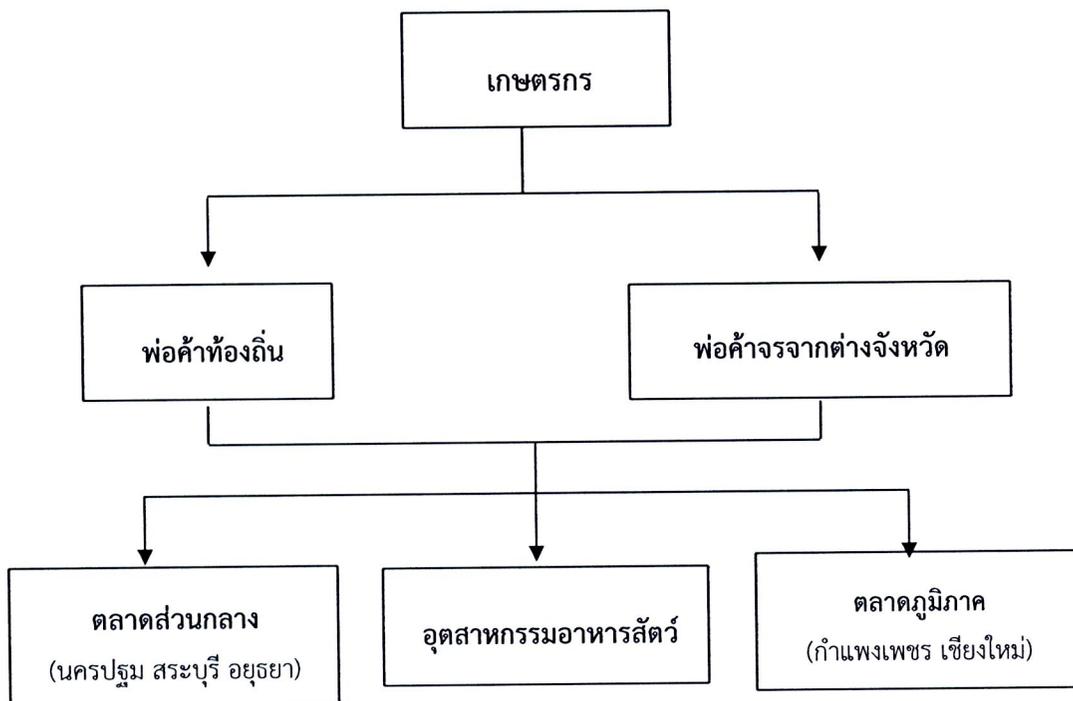
4.1.6 วิถีตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาภาคสนามในพื้นที่ศึกษาทั้งหมด พบว่า แต่ละพื้นที่มีผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการซื้อขายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรรายย่อยผู้ผลิตที่คล้ายคลึงกัน โดยที่ผู้ที่มีบทบาทหลักในระบบตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เกษตรกรผลิตได้ในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ คือ ผู้รวบรวม/ผู้ค้าส่งท้องถิ่น ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีฐานะค่อนข้างดี ซึ่งนอกจากทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อ/ผู้รวบรวมข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในชุมชนแล้ว ยังมีการจำหน่ายปัจจัยการผลิตประเภทเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดวัชพืชให้กับเกษตรกรรายย่อยในชุมชนในลักษณะการให้สินเชื่อ อัตราดอกเบี้ย 15-20% ต่อปี คล้ายๆ กับการที่เกษตรกรรายย่อยเป็น “เกษตรกรลูกไร่” ของผู้รวบรวม/ผู้ค้าส่งท้องถิ่น เมื่อเกษตรกรลูกไร่จำหน่ายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้ (ซึ่งส่วนมากยึดเกณฑ์ความชื้นและการมีสิ่งเจือปนเป็นเกณฑ์ในการตั้งราคา) ผู้รับซื้อจะทำการหักค่าใช้จ่ายจากสินเชื่อที่เกษตรกรรายย่อยได้ค้างชำระ และผู้รวบรวมจะนำไปขายต่อให้กับไซโลและโรงงานอาหารสัตว์ในจังหวัด รองลงมา คือ ไซโลในท้องถิ่นหรือจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งใช้เกณฑ์ความชื้น 14% สิ่งปนเปื้อน รวมทั้งราคาผู้รับซื้อต่อ (บริษัท ซีพีฯ) กับราคาที่ ธกส. ประกาศเป็นเกณฑ์ในการกำหนดราคา หลังจากนั้นไซโลในท้องถิ่นนำไปขายต่อให้กับบริษัท ซีพีฯ และบางส่วนเป็นส่วนน้อยที่มีการจำหน่ายให้กับฟาร์มปศุสัตว์ในจังหวัด ส่วนสถาบันเกษตรกรประเภทสหกรณ์การเกษตรมีการรับซื้อบ้างในบางจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตหลัก เช่น ที่จังหวัดนครราชสีมา โดยการกำหนดราคาซื้อนั้น ทางสหกรณ์การเกษตรใช้เกณฑ์ตามที่ไซโลในจังหวัดใช้เช่นกัน คือ ยึดเกณฑ์ความชื้น สิ่งเจือปน ราคาที่บริษัท ซีพีฯรับซื้อ ราคาที่ไซโลรับซื้อ และราคาที่ ธกส.ตั้งเกณฑ์ไว้

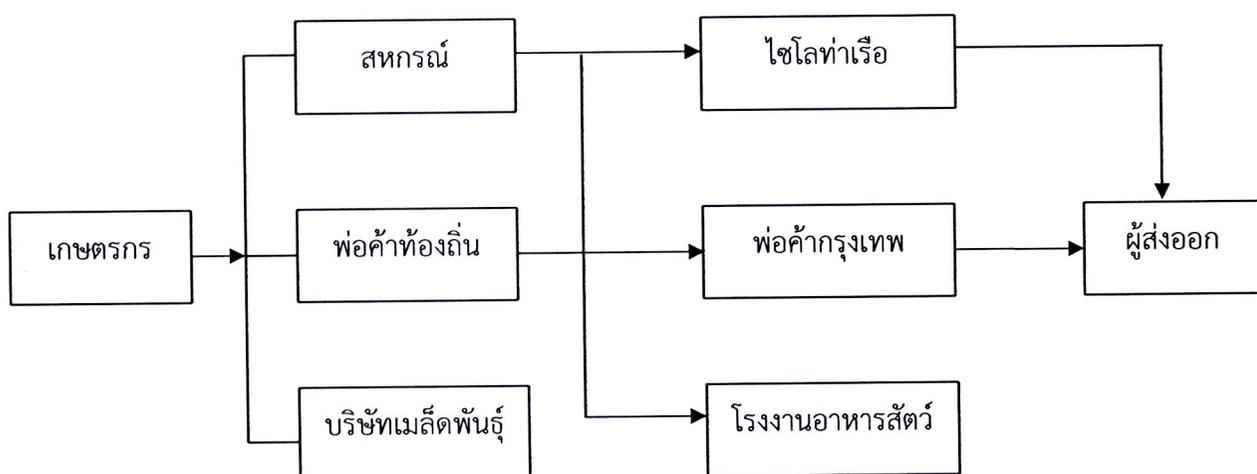
อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทุกจังหวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถจำหน่ายข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ได้ตามราคาที่ ธกส.ประกาศเป็นเกณฑ์ เนื่องจากเหตุผลหลายประการ โดยเฉพาะคุณภาพผลผลิตที่เกษตรกรขายไม่ได้ตามเกณฑ์ความชื้น และสีของเมล็ด นอกจากนี้ ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ผู้รับซื้อมักเป็นผู้กำหนดราคาด้วยตนเองเป็นหลัก ส่วนในเขตพื้นที่ผลิตหลักนั้น ไซโลจัดเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดราคาสูงกว่าเกษตรกรผู้ปลูก และสหกรณ์การเกษตรที่รับซื้อจากเกษตรกรเกือบทั้งหมดนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไปขายต่อให้ไซโลในจังหวัด เนื่องจากได้กำไรบ้างจากส่วนต่างในการรับซื้อจากเกษตรกรและขายต่อให้ไซโล สำหรับวิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ศึกษาทุกภูมิภาคทั้ง 6 จังหวัดได้แสดงดังภาพที่ 4.4 ถึงภาพที่ 4.9

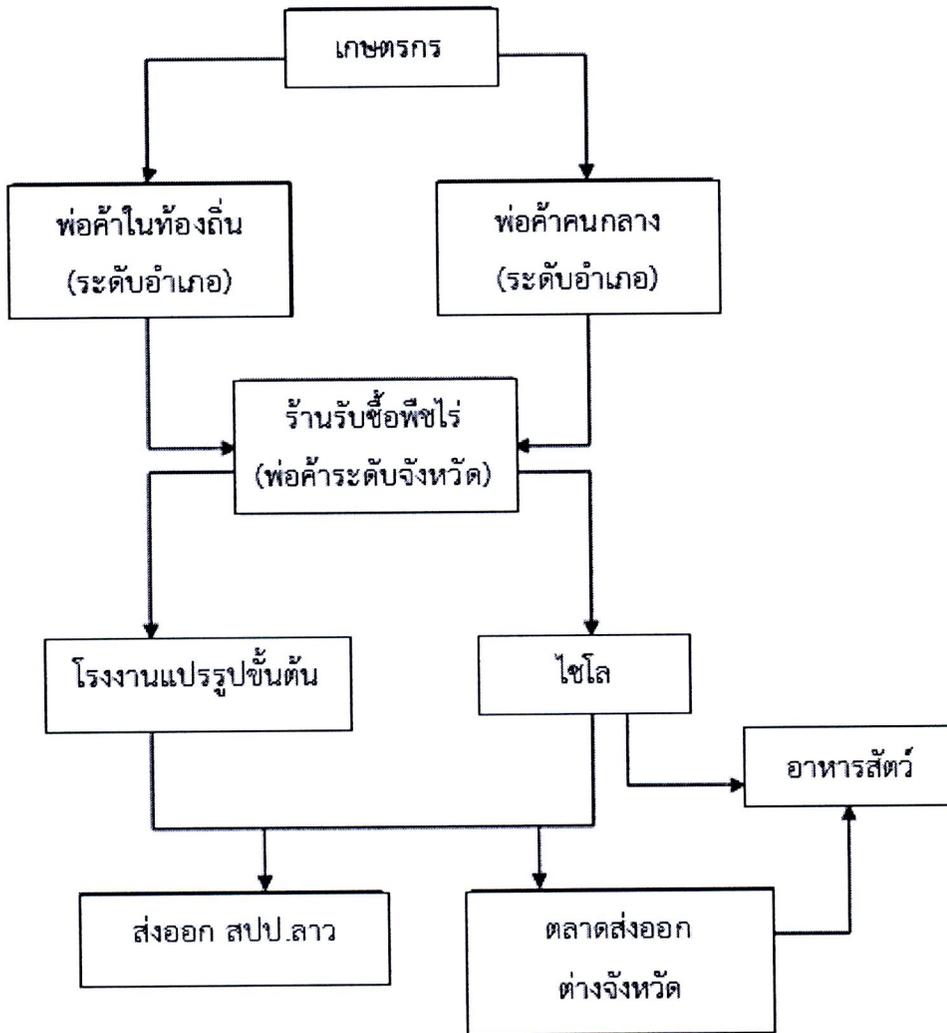
ภาพที่ 4.4 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของจังหวัดนครราชสีมา
ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา (2546)

ภาพที่ 4.5 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จังหวัดตาก
ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดตาก (2549)

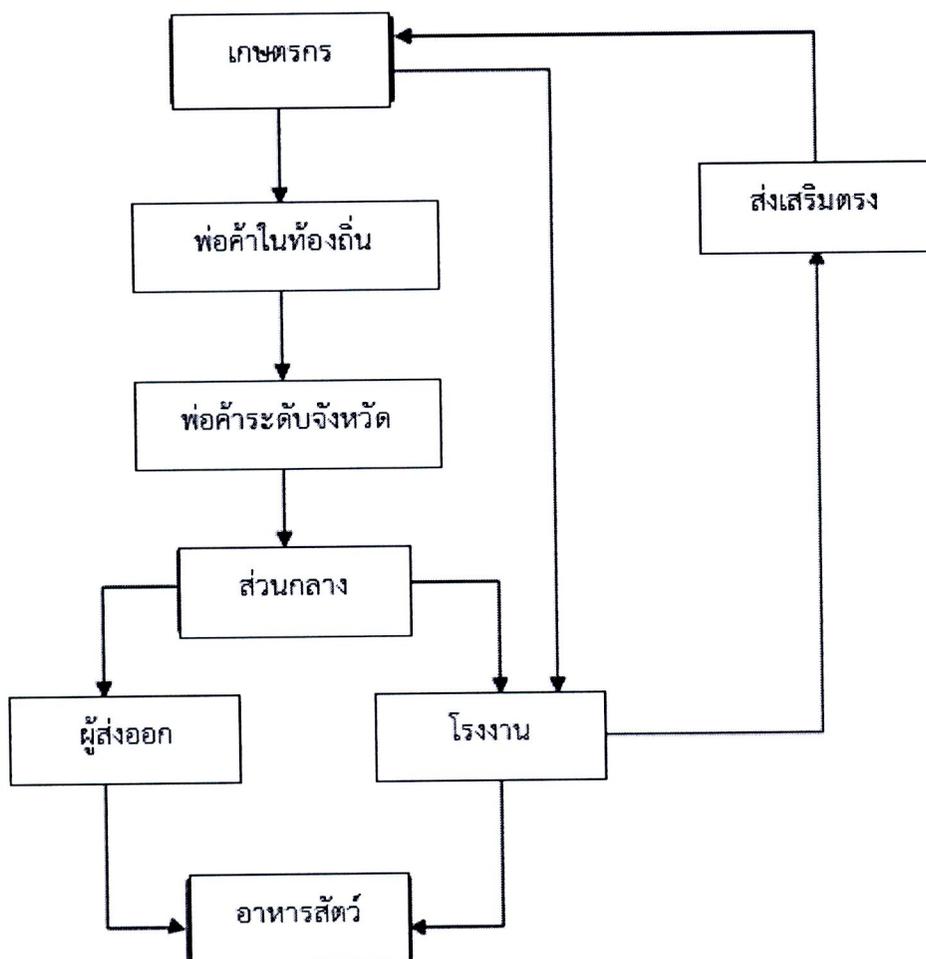

ภาพที่ 4.6 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จังหวัดลพบุรี
ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดลพบุรี (2546)

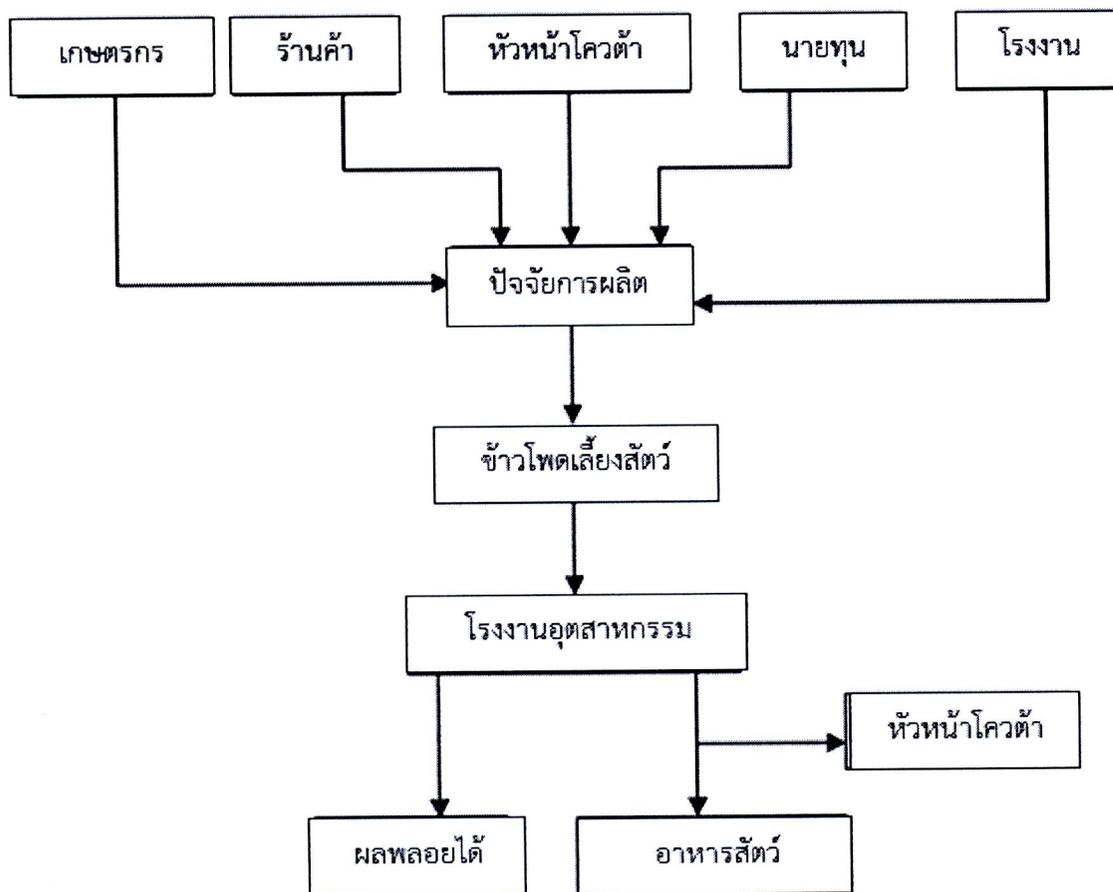

ภาพที่ 4.7 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จังหวัดเลย

ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเลย (2554)

ภาพที่ 4.8 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จังหวัดเชียงราย
ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย (2549)

ภาพที่ 4.9 วิธีการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จังหวัดกาญจนบุรี
ที่มา: สำนักงานพาณิชย์จังหวัดกาญจนบุรี (2551)

4.2 สถานการณ์การตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของบริษัทผู้ค้าเมล็ดพันธุ์

บริษัทผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทย ประกอบด้วย บริษัทผู้ประกอบการไทย ได้แก่ บริษัท กรุงเทพอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ จำกัด บริษัท ยูนิซีตส์ จำกัด บริษัท วิจัยพัฒนาพันธุ์พืชไทย จำกัด และบริษัท พืชพันธุ์ตะวันออก จำกัด และบริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติชั้นนำหลายบริษัท เช่น บริษัท แปซิฟิกเมล็ดพันธุ์ จำกัด บริษัท มอนซานโต้ ไทยแลนด์ จำกัด บริษัท ซินเจนทา ซิตส์ จำกัด และบริษัท ไฟโอเนีย ไฮเบรต ไทยแลนด์ จำกัด โดยบริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติครอบคลุมส่วนแบ่งการตลาดเมล็ดพันธุ์เกือบ 70% ได้เข้ามาลงทุนทำธุรกิจพันธุ์พืชในประเทศไทย เพราะมีตลาดในประเทศ และยังผลิตเพื่อจำหน่ายสู่ตลาดต่างประเทศ นอกจากนี้ บริษัทผู้ประกอบการไทยบางบริษัทได้ไปลงทุนดำเนินการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ต่างประเทศ เช่น บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ไปลงทุนธุรกิจด้านนี้ในประเทศอินโดนีเซีย และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นต้น ส่งผลให้ในปัจจุบันประเทศไทยสามารถส่งออกเมล็ดพันธุ์พืชไปยังประเทศเพื่อนบ้านเป็นมูลค่านับพันล้านบาท (เจริญศักดิ์ โรจนฤทธิ์พิเชษฐ์, 2544) ดังนั้น สถานการณ์การตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของบริษัทผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทยจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อศักยภาพเศรษฐกิจการผลิตข้าวโพด

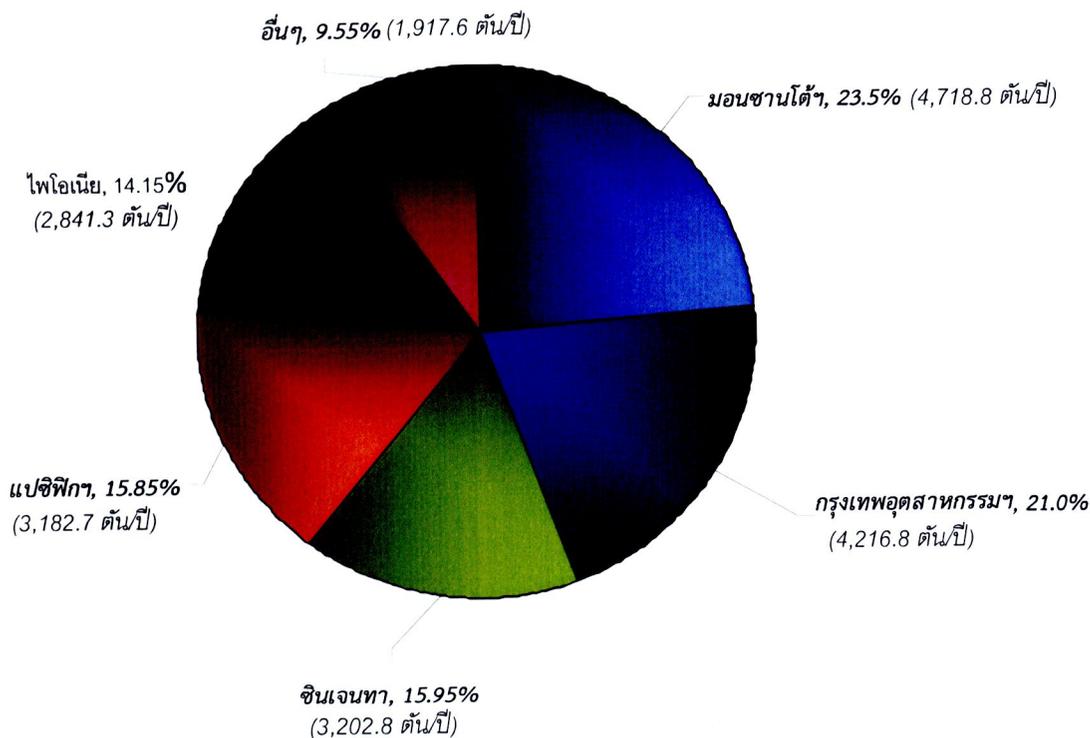
เลี้ยงสัตว์ไทยภายใต้ความเป็นพลวัตของอนาคตอาหารสัตว์และพลังงาน ซึ่งเป็นประเด็นหลักของโจทย์วิจัยด้านความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ

4.2.1 ส่วนแบ่งการตลาดธุรกิจเมล็ดพันธุ์ในประเทศ

หากประมาณการเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ใช้ทั้งหมดภายในประเทศโดยใช้ข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยในปี พ.ศ. 2548-2552 เป็นฐานคิด พบว่า พื้นที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งประเทศเฉลี่ย 6.693 ล้านไร่ ซึ่งประมาณการเฉลี่ยว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 3 กิโลกรัมต่อไร่ ดังนั้นปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ในประเทศทั้งหมด คือ 20.08 ล้านกิโลกรัม

เมื่อพิจารณาถึงการตลาดของธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของภาคเอกชนที่มีอยู่ในประเทศไทยในประเด็นของส่วนแบ่งการตลาดทั้งหมดในปี พ.ศ. 2554 ดังแสดงในภาพที่ 4.10 พบว่า บริษัทจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่มีส่วนแบ่งการตลาดหลัก มีเพียง 5 บริษัท แบ่งเป็น บริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติ 4 บริษัท ประกอบด้วย บริษัท มอนซานโต้ไทยแลนด์ จำกัด บริษัท ซินเจนทาซีดส์ จำกัด บริษัท ไฟโอเนีย ไฮเบรด ไทยแลนด์ จำกัด และบริษัท แปซิฟิกเมล็ดพันธุ์ จำกัด ที่ครอบครองส่วนแบ่งการตลาดรวมเกือบ 70% และบริษัทผู้ประกอบการไทยมีเพียงบริษัทเดียวเท่านั้นที่มีบทบาทในส่วนแบ่งการตลาดมากที่สุด คือ บริษัท กรุงเทพอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ จำกัด (ซีพี) ประมาณ 21% ส่วนที่เหลือเป็นส่วนน้อย ได้แก่ บริษัท วิจัยพัฒนาพันธุ์พืชไทย จำกัด บริษัท พืชพันธุ์ตะวันออก จำกัด และกลุ่ม SME ต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค รวมประมาณ 9.55% ของส่วนแบ่งการตลาด

ภาพที่ 4.10 ส่วนแบ่งการตลาดธุรกิจเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย

หมายเหตุ: 1) อื่นๆ ได้แก่ บริษัทผู้ประกอบการไทย และกลุ่ม SME
 2) ประมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั้งประเทศ ประมาณ 20.08 ล้านกิโลกรัม
 ที่มา: ดัดแปลงจากกรมพัฒนาธุรกิจและการค้าเพิ่มเติม (2554)

สำหรับบริษัทผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็บริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติและบริษัทผู้ประกอบการไทย มีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ทั้งในประเทศและส่งออกต่างประเทศทั้งในรูปขายส่งและขายปลีก ทั้งนี้ โดยภาพรวมแล้วการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ในประเทศของแต่ละบริษัทในปัจจุบันของแต่ละภูมิภาคมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ประกอบด้วย ภาคเหนือ : ภาคกลาง : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 40 : 30 : 30 ของยอดการจำหน่าย

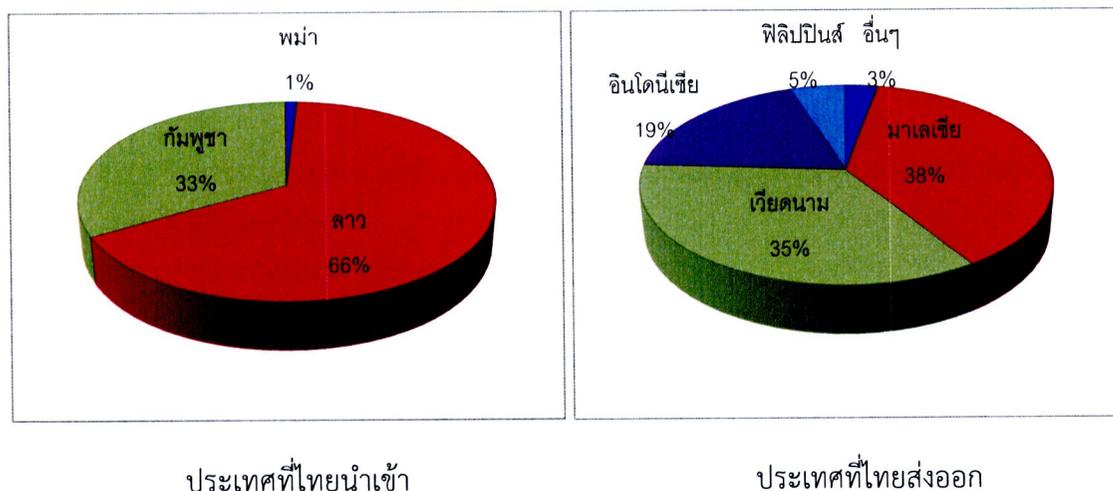
สำหรับประเทศที่บริษัทเอกชนส่งเมล็ดพันธุ์ไปจำหน่าย ประกอบด้วย ประเทศปากีสถาน เวียดนาม บังคลาเทศ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน โบลิเวีย เปรู เอกวาดอร์ และโคลัมเบีย นอกจากนี้ ยังพบว่า มีบริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติเพียงบริษัทเดียวที่มีการนำเฉพาะเชื้อพันธุ์กรรมจากประเทศสหรัฐอเมริกาและบราซิลเพื่อมาใช้ในการวิจัยและพัฒนาต่อยอด

สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันในปีเพาะปลูก 2552/53 พบว่า ประเทศไทยมีการนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้านในรูปของผลผลิต (grain) ขณะที่การส่งออกนั้น อยู่ในรูปของเมล็ดพันธุ์ (seed) ด้วย ทั้งนี้ ประเทศคู่ค้า แบ่งเป็น ประเทศที่ไทยนำเข้าผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประกอบด้วย ลาว 66% กัมพูชา 33% และพม่า 1% ตามลำดับ ขณะที่ประเทศที่ไทยส่งออก ประกอบด้วย มาเลเซีย 38% เวียดนาม 35% อินโดนีเซีย 19% ฟิลิปปินส์ 5% และประเทศอื่นๆ เป็นส่วนน้อย 3% ได้แก่ ปากีสถาน ไต้หวัน โบลิเวีย

และเปรู เป็นต้น ทั้งนี้ ประเทศที่ไทยส่งออกในรูปแบบผลิตภัณฑ์เกือบทั้งหมด คือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

อนึ่ง ภาพรวมจากการศึกษา พบว่า แต่ละบริษัทมีแนวโน้มที่จะขยายการจำหน่ายในตลาดต่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างน้อย เป็นการเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด ประมาณ 10-15% และมีแนวโน้มเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดในลักษณะขายปลีกในประเทศเพิ่มขึ้นประมาณ 10-15% เช่นกัน เนื่องจากข้อจำกัดในส่วนแบ่งการตลาดของประเทศที่ค่อนข้างเต็มพื้นที่ในทุกภูมิภาค ดังนั้น แต่ละบริษัทโดยเฉพาะบริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติมีมุ่งปรับปรุงวิธีการจำหน่าย และมุ่งเพิ่มแหล่งจำหน่ายในต่างประเทศ

นอกจากนี้ ในปีเพาะปลูก 2550/51 ที่ผ่านมา ได้มีการนำเข้าในรูปของผลผลิตข้าวโพดที่เป็นการซื้อขายของลักษณะ contract farming รวม 0.318 ล้านตัน แบ่งเป็น จากประเทศพม่า 0.021 ล้านตัน ลาว 0.105 ล้านตัน และกัมพูชา 0.192 ล้านตัน (ภาพที่ 4.11)

ภาพที่ 4.11 ประเทศที่นำเข้าและส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของไทย

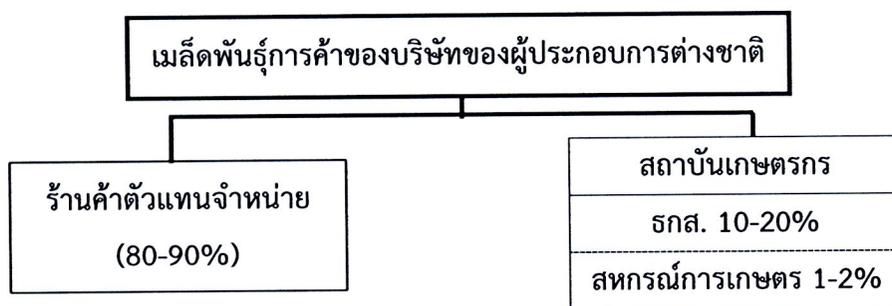
หมายเหตุ: ประเทศที่ไทยส่งออกอื่นๆ ได้แก่ ปากีสถาน ไต้หวัน โบลิเวีย และเปรู เป็นต้น

ที่มา: ดัดแปลงจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2554)

4.2.2 วิธีการตลาดธุรกิจเมล็ดพันธุ์ในประเทศ

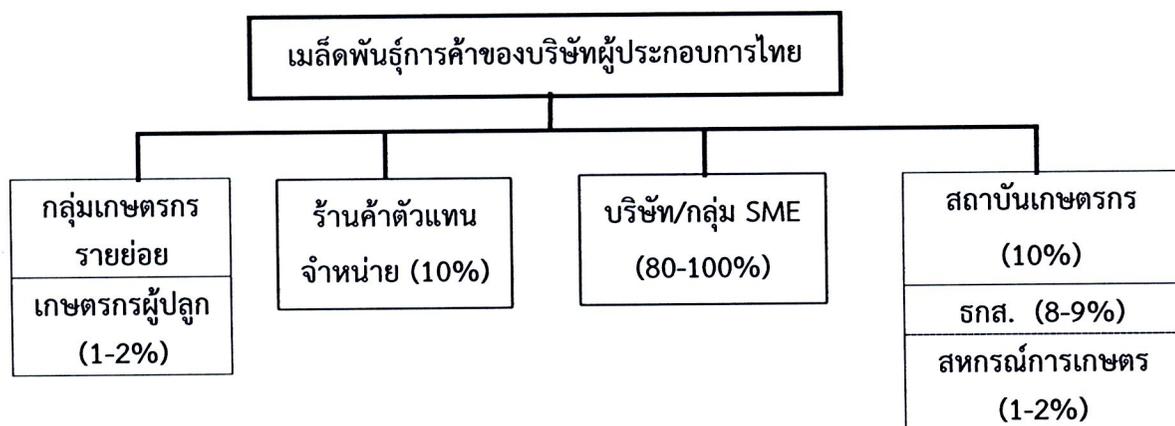
เมื่อพิจารณาถึงวิธีการตลาดของธุรกิจเมล็ดพันธุ์ในประเทศ พบว่า แหล่งจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ของบริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติ ประกอบด้วย การจำหน่ายผ่านตัวแทน (dealer) เป็นหลัก ประมาณ 80-90% ส่วนที่เหลือ คือ การจำหน่ายให้กับสถาบันเกษตรกร ประกอบด้วย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) เกือบ 10-20% มีส่วนที่เหลือเพียงเล็กน้อยอาจแบ่งขายให้สหกรณ์การเกษตรประมาณ 1-2%

ส่วนบริษัทผู้ประกอบการไทยทั้งหมดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ประกอบด้วย บริษัท ยูนิซีดส์ จำกัด และบริษัท วิจัยพัฒนาพันธุ์พืชไทย จำกัด จำหน่ายให้กับบริษัท/กลุ่ม SME ที่นำไปผลิต เมล็ดพันธุ์การค้าต่อเป็นหลัก 80-100% ทั้งนี้ หากบริษัทคนไทยที่จำหน่ายให้กับบริษัท SME ไม่ถึง 100% นั้น จะจำหน่ายให้กับบริษัท SME ประมาณ 75-80% ส่วนที่เหลือจำหน่ายให้กับร้านค้าตัวแทนจำหน่าย ประมาณ 10% ธกส./สหกรณ์การเกษตร 10% และส่วนที่เหลือจำหน่ายให้กับกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและ เกษตรกรผู้ปลูกประมาณ 1-2% ตามลำดับ (ภาพที่ 4.12 และภาพที่ 4.13)

ภาพที่ 4.12 วิธีการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของบริษัทของผู้ประกอบการต่างชาติผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2554)

ภาพที่ 4.13 วิธีการตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ของบริษัทผู้ประกอบการไทยผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2554)

4.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ ได้จากการศึกษาภาคสนาม แบ่งผลการสังเคราะห์เป็น 5 ประเด็นหลัก คือ 1) จากบริษัทเอกชนที่เป็นทั้งผู้ผลิตและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 2) จากเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นผู้ผลิตในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ 3) ภูมิภาค 3) จากผู้รับซื้อจากเกษตรกรรายย่อยในฐานะตลาดในแหล่งผลิต ประกอบด้วยเกษตรกรรายใหญ่ และอยู่ในฐานะของพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น 4) จากผู้รับซื้อที่เป็นผู้ขายส่งในท้องถิ่น และผู้นำในท้องถิ่น ในฐานะตลาดขายส่งท้องถิ่น ประกอบด้วย ร้านรับซื้อพืชไร่ในจังหวัดที่มีไซโล และสหกรณ์การเกษตร และ 5) จากผู้ส่งออกในฐานะตลาดปลายทางที่เป็นผู้ส่งออก (ไซโล) ในจังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาการตลาดธุรกิจเมล็ดพันธุ์จากบริษัทผู้ค้าเมล็ดพันธุ์

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาการตลาดธุรกิจเมล็ดพันธุ์ที่ได้สังเคราะห์จากภาคเอกชนที่เป็นผู้ค้าเมล็ดพันธุ์ พบว่า ประเด็นที่ต้องการให้มีการแก้ไขเรียงตามลำดับความสำคัญ มีดังนี้

1) กฎหมายละเมิดลิขสิทธิ์พันธุ์ควรมีมาตรการและวิธีการลงโทษอย่างจริงจังและรุนแรง โดยที่สมาคมการค้าเมล็ดพันธุ์ไทยควรมีบทบาทหลักในการที่จะผลักดันการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้สู่ระดับนโยบายของประเทศ

2) รัฐควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมการผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้มีความเท่าเทียมกับอ้อยและมันสำปะหลัง โดยเฉพาะด้านราคาเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการผลิตของเกษตรกร และเป็นการชะลอปัญหาการเลิกปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ โดยเกษตรกรหันไปปลูกพืชแข่งขัน เช่น มันสำปะหลัง และยางพาราทดแทน

3) การแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับรัฐในการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่แต่ละบริษัทได้ทำการวิจัยและพัฒนาได้พัฒนาขึ้นในประเทศไทย ตาม พ.ร.บ. คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 52 หมวด 5 “การคุ้มครองพันธุ์พืชพื้นเมืองทั่วไปและพันธุ์พืชป่า” ที่จะประกาศใช้ในอนาคต ควรได้ผ่านการกลั่นกรองและร่วมระดมความเห็นจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ เพื่อความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายโดยเฉพาะเจ้าของสิทธิพันธุ์พืชนั้น

4.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับมาตรการแทรกแซงราคาจากเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นผู้ผลิต

จากการสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนามจากเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ผลิตหลักและพื้นที่ต้นน้ำลำธารในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ รวม 3 ภูมิภาค ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพิจารณากลไก

การตลาดให้มีประสิทธิภาพเพื่อการสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย (ตารางภาคผนวกที่ 4) ที่ควรดำเนินการตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1) รัฐควรมีมาตรการแทรกแซงราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยการกำหนดราคาประกันล่วงหน้าทุกปีดังที่ได้เคยดำเนินการมาแล้วในปีเพาะปลูก 2552/53 ในลักษณะของ “โครงการประกันรายได้” ซึ่งผลการกำหนดราคาประกันล่วงหน้าทำให้ราคาซื้อขายสูงขึ้น และควรมีมาตรการอย่างเคร่งครัดในการส่งเสริมให้มีการซื้อขายตามราคาประกันที่กำหนดล่วงหน้า

2) รัฐควรมีมาตรการแทรกแซงราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในลักษณะโครงการประกันรายได้ ซึ่งเคยมีการดำเนินการแล้วในปี พ.ศ. 2553 โดยรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีกสิณี เวชชาชีวะ โดยให้เกษตรกรรายย่อยได้รับเงินชดเชยส่วนต่างราคาประกันกับเกณฑ์กลางจาก ธกส. ได้ทันทีตั้งแต่วันเก็บเกี่ยว

3) รัฐควรมีมาตรการแทรกแซงราคาโดยการจัดตั้งตลาดกลางรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในท้องถิ่นซึ่งรัฐได้เคยดำเนินการมาแล้วตั้งแต่ปีเพาะปลูก 2537/38 โดยมี อดท. เพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้นที่แทรกแซงรับซื้อ และดำเนินการเพียงบางพื้นที่

อนึ่ง มีข้อสังเกตเพิ่มเติมจากผลการศึกษาภาคสนาม พบว่า มาตรการแทรกแซงราคาของรัฐเคยดำเนินการมาแล้วโดยการรับจำนำข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรแล้วให้เอกชนที่มีโกดัง ไซโล และเครื่องอบลดความชื้นเข้าร่วมโครงการรับจำนำ โดยเอกชนทำหน้าที่ในฐานะคนกลางรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำให้เกษตรกรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งนั้น เกษตรกรรายย่อยทั้งสองพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย โดยระบุว่า ผลประโยชน์ทั้งหมดไปตกอยู่ที่พ่อค้าขายส่งท้องถิ่น/ร้านค้ารับซื้อพีชไรในท้องถิ่นที่มีโกดัง ไซโล แต่ละจังหวัดมากกว่าเกษตรกรรายย่อย หรือผู้รวบรวมรายย่อยในท้องถิ่น

นอกจากนี้มาตรการรัฐที่สนับสนุนให้มีการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าระหว่างเกษตรกรรายย่อยกับผู้รับซื้อนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าว เนื่องจากต้องการให้เป็นไปตามกลไกตลาด

สำหรับข้อสังเกตที่น่าสนใจในอีกประการหนึ่งที่พบจากภาคสนามในพื้นที่ต้นน้ำลำธารนั้น พบว่าเกษตรกรรายย่อยเกือบทั้งหมดมีความพึงพอใจต่อราคาที่ได้รับการรับซื้อของผู้รวบรวมในท้องถิ่น/เกษตรกรรายใหญ่ที่ทำหน้าที่รับซื้อมากกว่าการมีมาตรการแทรกแซงราคาของรัฐ อาจเนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้ห่างไกลจากแหล่งข่าวสารข้อมูลและใช้เครดิตในการซื้อปัจจัยการผลิตจากผู้รับซื้อในชุมชน จึงไม่มีทางเลือกในการกำหนดราคาหรือต่อรองราคา

4.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผู้รับซื้อจากเกษตรกรรายย่อยในฐานะตลาดในแหล่งผลิต

จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากเกษตรกรรายใหญ่และอยู่ในฐานะของพ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่นและผู้รับซื้อในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้รวบรวมผลผลิตของตลาดในแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ รวม 3 ภูมิภาค ได้ข้อเสนอแนะ คือ รัฐควรมีมาตรการที่เข้มงวดในการควบคุมให้การรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรผู้รวบรวม/พ่อค้าผู้รวบรวมผลผลิตไปถึงพ่อค้าส่งในท้องถิ่น/ร้านค้าพีชไรในท้องถิ่น/ไซโลในท้องถิ่นให้การ

กำหนดราคาซื้อเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้แล้ว โดยเฉพาะเรื่องคุณภาพผลผลิต เช่น ความชื้น และสิ่งเจือปน เพื่อป้องกันการเอาเปรียบจากผู้ซื้อต่อ

4.3.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผู้ซื้อที่เป็นผู้ขายส่งในท้องถิ่น/ร้านรับซื้อพืชไร่ ในจังหวัดที่มีไซโล และนำไปส่งขายให้กับตลาดปลายทาง

จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ซื้อและผู้ขายต่อในฐานะตลาดขายส่งท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ร้านรับซื้อพืชไร่ในจังหวัดที่มีไซโล และสหกรณ์การเกษตร ได้ข้อเสนอแนะ เรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1) รัฐควรมีมาตรการเข้มงวดในการควบคุมให้มีการขายต่อในตลาดปลายทางตามราคาที่ ธกส. ให้ไว้เป็นเกณฑ์ ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยขายได้ตามราคาที่เป็นเกณฑ์กลาง และยังทำให้ ธกส. ได้หนี้คืนจากเกษตรกรรายย่อยผู้ผลิต รวมถึงทำให้ลานรับซื้อ/ไซโลผู้รับซื้อและขายต่อสู่ตลาดปลายทางสามารถรับซื้อและขายต่อในราคาที่ไม่ถูกเอาเปรียบจากตลาดปลายทาง โดยเฉพาะโรงงานอาหารสัตว์/ผู้ส่งออก และทำให้การดำเนินธุรกิจนี้ยั่งยืนกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2) รัฐควรมีมาตรการอย่างเคร่งครัด พร้อมมีบทลงโทษ เพื่อการแก้ไขปัญหาการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์อย่างผิดกฎหมายจากประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะแถบจังหวัดชายแดน เช่น จังหวัดตาก ที่เรียกว่าเป็น “ข้าวโพดนุ่งโสร่ง” เนื่องจากคุณภาพผลผลิตต่ำ และมีผลกระทบต่อผู้ผลิตและผู้ขายในธุรกิจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และคุณภาพอาหารสัตว์ของประเทศ

3) รัฐควรมีมาตรการรับซื้อข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จากเกษตรกรรายย่อย/พ่อค้าขายส่งท้องถิ่นโดยตรง และดำเนินการลงทุนเพื่อสร้างโรงเก็บ และนำผลผลิตจำหน่ายให้กับโรงงานอาหารสัตว์โดยตรง เพื่อตัดตอนคนกลางที่รับซื้อเพื่อขายต่อตลาดปลายทางที่มักเอาเปรียบผู้ขาย

4.3.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากผู้ส่งออก

ผู้ส่งออกที่เป็นเจ้าของไซโลในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศได้ให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐ เพื่อการพิจารณากลไกการตลาดให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) รัฐควรมีนโยบายรักษาเสถียรภาพของราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ให้มีผลกระทบต่อผู้บริโภคน้อยที่สุด และต้องไม่ให้มีราคาต่ำเกินไปจนมีผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อยผู้ผลิต โดยรัฐควรเข้ามาแทรกแซงราคาเมื่อเกิดวิกฤติการเปลี่ยนแปลงราคาที่สูงหรือต่ำเกินไป

ทั้งนี้ การยกเลิกการเก็บภาษีนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไม่มีผลกระทบต่อราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ภายในประเทศ ดังนั้น การสนับสนุนการเปิดตลาดเสรีข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ไม่ส่งผลกระทบต่อตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในประเทศและเป็นผลดีต่ออุตสาหกรรมเลี้ยงสัตว์ของไทย และความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ

2) รัฐควรผลักดันให้มีการสนับสนุนและเอื้ออำนวยต่อการวิจัยและพัฒนาการผลิต และการตลาดแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในธุรกิจข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก

โดยเฉพาะในประเด็นของการขาดแคลนทรัพยากรบุคคลด้านการปรับปรุงพันธุ์พืชและสาขาที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนของคนไทย จัดเป็นปัญหาที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรริบกำหนดเป็นนโยบาย มาตรการ และวิธีการในการแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน